

Kort
K O M P E N D I U M
om ældre bygningstyper i
G R Ø N L A N D
1734 - 1950

af
Søren Vadstrup
Arkitekt m.a.a.

Juni 2014

De 4 traditionelle grønlandske bygningstyper

Typisk ældre bygningsmiljø i Grønland med, fra venstre: 1: Sygehus, 2: Kirke, 3: Præstebolig, 4: Snedkerværksted, 5: Smedie, 6: Assistentbolig/Mandskabshus, 7: Bestyrerbolig, 8: Kontor, 9: Butik, 10: Stald. Akvarel: Søren Vadstrup.

Da den europæiske berejsning af Grønland tog sin begyndelse i begyndelsen af 1700-tallet boede den grønlandske befolkning meget spredt, og landets bebyggelse bestod alene af traditionelle tørvehuse bygget af landets egne materialer: tørv, sten og drivtømmer.

De byer og bygder, vi kender i dag i Øst- og Vestgrønland, blev udbygget med en række opsendte danske bygninger i perioden 1728-1925 – med hovedvægten for de vestgrønlandske byers vedkommende i perioden 1728-1800.

I 1700-tallets Europa var *hvalolie/hvalspæk* et meget vigtigt og derfor kostbart råstof, bl.a. fordi der blev brugt store mængder til de voksende byers gadebelysning. Frem til ca. 1760-erne var hoveddrivkraft for anlæggelsen af en række danske bosættninger (med datidens udtryk, 'kolonier' eller 'loger' (logi)) langs Grønlands vestkyst forhåbningerne om en meget givtig hvalfangst. Bosættelserne blev derfor ikke placeret der, hvor der var en større befolknings-koncentration, men snarere hvor der var gode muligheder for hvalfangst, samtidigt med at der var gode havneforhold, egnede byggepladser, tilgængelig vandforsyning o.s.v. til de danske skibe og udsendte folk (Nipisat, Ukiivik/Syd Bay ved Sisimiut, Qeqertqrssuatsiait/Fiskenæset, Pamiut/Frederikshåb, m.fl.).

Man opførte som regel 3 bygninger: Et beboeseshus (Våningshus) af stokværk (se senere) til hvalfangst-kommandøren og hans mandskab af hvalfangere, et pakhus (Spækhus) af bindingsværk eller sten og tørv til opbevaring af den indvundne hvalspæk samt et pakhus af bindingsværk til opbevaring af den europæiske proviant, man skulle leve af, vinteren over (Proviathanus).

Anderledes med den anden drivkraft for danske bygningsanlæg i Grønland: Missionen. Her skulle man naturligvis bosætte sig der, hvor der boede flest grønlændere. Gode havneforhold, ferskvand og en jævn byggeplads til husene, var også ønskelige, men ikke altid til stede (Nuuk/Godthåb, Assumiut ved Sisimiut, Ilulissat/Jakobshavn, Lichtenfels m.fl.). Her opførte man ligeledes et våningshus af stokværk. Kirke-handlingerne skete enten i våningshuset, i en kirkebygning af sten og tørv eller i en kirkebygning af træ.

Hvalfangsten blev aldrig nogen stor succes, men man fandt i stedet ud af at man kunne købe sæl- og hvalspæk af grønlænderne, til gengæld for europæiske handelsvarer som klæde, sytråd, synåle, knive, rifler, krudt og kugler, gryder, tømmer m.v. Dette skift i strategi medførte dels at en del af de 'rene' hvalfangststeder blev flyttet med huse, folk og alt til mere befolkede steder, dels at handelen og missionen flyttede til de samme steder – dog ofte placeret et godt stykke fra hinanden.

Det klassiske bebyggelsesmønster består således af:

Handelens bygninger:

- 1 Våningshuset: Handelsbestyrerens bolig – altid et solidt og varmt stokværkshus.
- 2 Proviantbod med butik: Pakhus til de 'europæiske' handelsvarer og samtidig salgssted (butik). For det meste et bræddebeklædt bindingsværkshus
- 3 Spækhus/Tranhushus: Et bræddebeklædt bindingsværkshus til opbevaring af tran og spæk – senere også skind, hvalros- og narhvaltænder m.m.
- 4 Tranbrænderi: En stenbygning, evt. et uoverdækket anlæg, til opvarmning og presning af tranolie fra sæl- eller hvalspæk.
- 5 Bødkreværksted: Et bræddebeklædt bindingsværkshus hvor de udsendte bødkere samlede de fade (trætønder), den færdige tran blev emballeret i før transporten over Atlanten til Danmark.
- 6 Assistentbolig: Dog kun i de større byer. Ofte et stokværkshus, evt. det tidligere hus til 'hvalkommandøren' - eller efter 1900 bygget af bræddebeklædt bindingsværk.
- 7 Gedestald af sten.
- 8 Bådehus(e) til vinteroplag af handelens eller missionens rejsebåde.
- 9 Mandskabshus, ofte et stenhuse, til beboelse af eventuelle overvintrende skibsmandskaber, hvis vejret havde forhindret hjemsejldsen til Danmark.
- 10 Krudthus af sten, altid placeret et stykke fra byen

Missionens/kirkevæsenets bygninger:

- 1 Missionærbolig/præstebolig – stokværkshuse frem til 1870, derefter bræddebeklædt bindingsværk.
- 2 Kirke: Stokværkshuse frem til 1774, derefter bindingsværks- eller stenhuse.
- 3 Skole: De ældste skoler var af tørv og sten, men fra omkring 1900 bygges skolerne i stigende grad af bræddebeklædt bindingsværk.

Lægevæsenets bygninger:

- 1 Lægebolig, de fleste opført efter 1900 af bræddebeklædt bindingsværk
- 2 Sygehus, de fleste opført efter 1900 af bræddebeklædt bindingsværk
- 3 I 1900-tallet endvidere visse steder: Sanatorier.

Grønlandernes bygninger:

- 1 Frem til 1930: 1- eller 2-rumshuse med mure af tørv og sten og en lav husgang i forsiden. Tag af skind eller brædder med græstørv over. Nogle huse med indvendige bræddevægge, bræddegulve og ét eller to vinduer samt yderdør.
Efter 1930 i stigende omfang bræddebeklædte bindingsværkshuse med vinduer og yderdør af træ.

Befolkningens gradvise vækst og stigende behov for flere europæiske varer, bl.a. madvarer, kaffe, te, komfurer, kakkelovne, kul m.v. medførte at antallet af pakhuse i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet voksede til 2-3 stykker, ligesom butikken mange steder får sin egen bygning.

Den øgede lokale byggeaktivitet, også hos den grønlandske befolkning, men ikke mindst til nye skoler, sygehuse, lægeboliger, og andre embedsboliger fører til anlæggelsen af lokale smedier samt tømrer- og snedkerværksteder, der kan stå for byggeaktiviteterne.

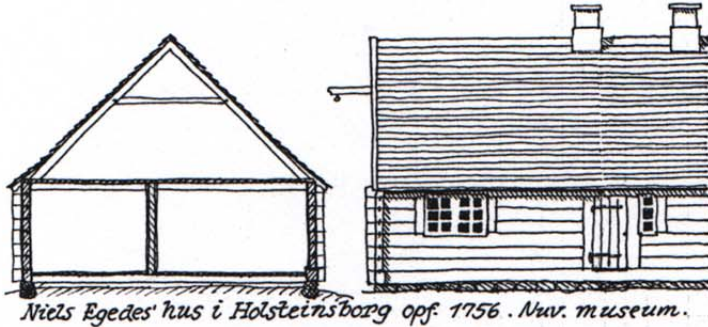
I begyndelse af 1900-tallet blev tranproduktionen gradvist nedlagt og erstattet af fiskeri efter torsk og hellefisk. Dette medførte opførelsen af fiskehuse, saltehus eller regulære fiskefabrikker.

I 1930-erne kommer der bagerier, posthuse og kærnerkontorer m.m. til som nye bygningstyper.

Grønlands bygningshistorie frem til o. 1950 omfatter som det ses kun 4 hoved-bygningstyper: Tørvemurshuse, stenhuse, stokværkshuse og brædderbeklædte bindingsværkshuse. Inden for disse hovedtyper er der adskillige varianter - foruden at konstruktionerne også tit er kombineret indenfor det enkelte hus.

4 af de eksisterende bygningstyper i Grønland

Tegning © Søren Vadstrup 1994

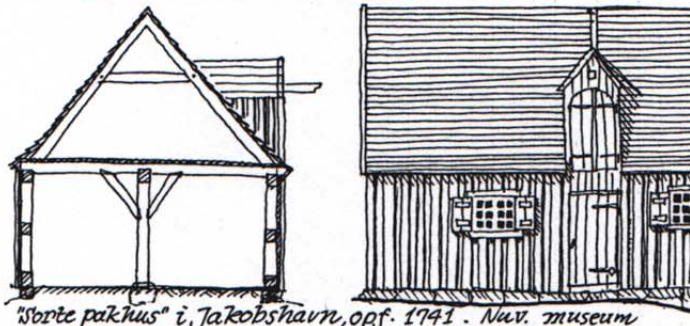

Niels Egedes' hus i Holstenborg opf. 1756. Nav. museum.

Stokværkshuset med korslagte hjørner 1734-1800

Anvendes til beboelse og kirker.

0 1:200 5m

'Sorte pakhuis' i Jakobshavn, opf. 1741. Nav. museum

Bindingsværkshuset beklædt med brædder en på to. 1741-1940

Anvendes til pakhuse, værksteder m.m.

0 1:200 5m

Udliggerbolig i Saarboq, opf. 1853. Nedr. 1972

Stenhuset muret op med kampesten og fuget med mørtel. 1830-1910

Anvendes til beboelse, værksteder, pakhuse, kirker, skoler, produktionsanlæg.

0 1:200 5m

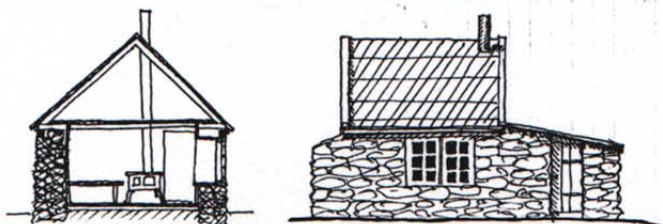

Johan Petersen's hus i Ammassalik opf. 1894-95.

Bindingsværkshuset med 2- eller 3-dobbelt brædderbeklædning og isolering. 1880-1940

Anvendes til beboelse, kirker, skoler, m.m.

0 1:200 5m

Tørvemurshus i Julianehåb ca. 1910. Nedrevet. Mål 1:200

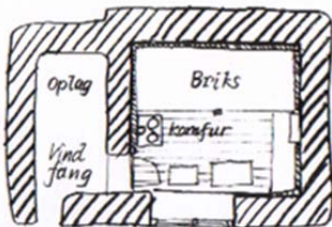
Tørvemurshuset med ydervægge af tørv og sten

Anvendes til beboelse evt. til værksteder og kirker/skoler.

0 1:200 5m

Tegning: Søren Vadstrup

Tørvemurshuse

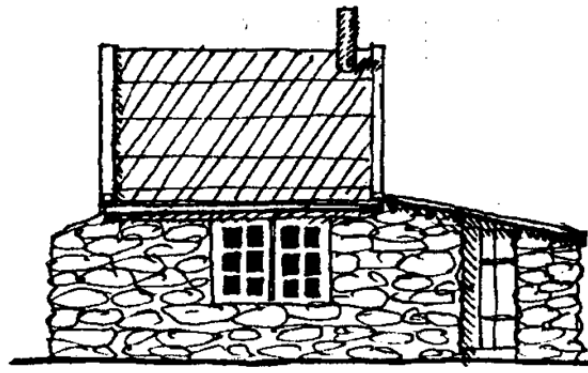
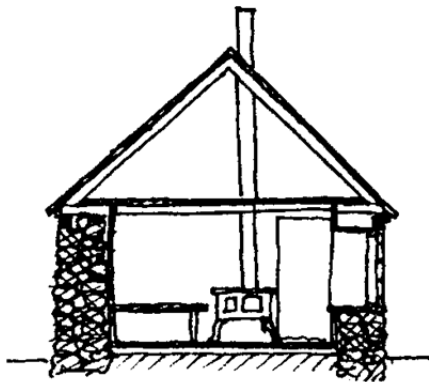

Tørvemurshus i Julianehåb med ydervægge af græs, jord og sten opført omkring 1900.

Indvendigt har huset bræddegulv, bræddeloft og bræddevægge.

Opmåling fra 1947, hvor huset endnu var beboet.

De ældste eskimoiske tørvehuse i Grønland kendes kun fra arkæologiske udgravninger samt fra enkelte gamle tegninger og beskrivelser fra 17-1800 tallet. Ved kolonisationens begyndelse var de to almindeligste typer et lille "enfamiliehuse" og et større "flerfamiliehus" (fælleshuset). Begge disse typer var bygget med vægge af blandet sten og tørv, ofte bygget delvist ind i en skrænt, og med et næsten fladt spært tag båret af en langsgående ryg. Ovenpå spærene, der var af drivtømmer, lagde man gamle umiaq-skind, hvorpå der lå et lunende tag af tørv og sten. Indvendig bestod huset af eet stort rum med en let forhøjet skindbelagt briks langs bagvæggen. I "facaden" havde huset en forsænket, rørformet indgang - husgangen - samt nogle lyshuller, dækket med tarmskind.

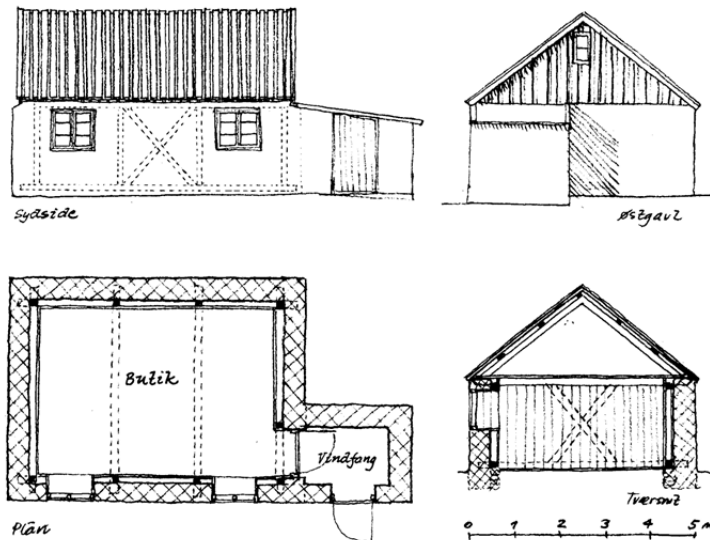

Tørvemurshus i Julianehåb ca 1910. Nedrevet. Mål 1:200

Fra midten af 1800-tallet udviklede denne hustype sig gradvist under indflydelse af dels de ændrede materialemuligheder, og dels de europæiske bygninger. Først kom der regulære vinduer med glas i facaden, så blev husgangen afløst af et højere vindfang, dernæst blev en eller flere af ydervæggene opført i sten eller brædder med en isolerende tørvemur udenpå. Tilsidst fik huset også høj tagrejsning. Hustypen fik nu betegnelsen "dansk-grønlandsk" hus.

I årene mellem de to verdenskrige forsøgte man stadig at udvikle og forbedre denne hustype, men efter 2. verdenskrig satsede man alene på det bræddebeklædte bindingsværkshus til beboelse for den grønlandske befolkning.

Tørvemurshusene var lige fra begyndelsen temmelig ringeagtet af danskerne, som bl.a. betegnede dem som sundhedsfarlige - stærkt understøttet af lægefaglige udsagn. Man kom derfor med flere forslag til, hvordan man kunne forbedre tørvemurshuset efter dansk og islandsk byggeskik, men uden større succes.

Graah's huse var et forsøg i 1830-erne på at udvikle en standardiseret hustype til beboelse med tørvemursvægge

OPMÅLING af eet af disse huse i Qassimiut af Søren Vadstrup. Nu nedrevet.

Tørvemurshuset i sin sene udgave findes og anvendes kun ganske enkelte steder endnu, men det er kun et spørgsmål om tid, før også disse er helt forsvundet.

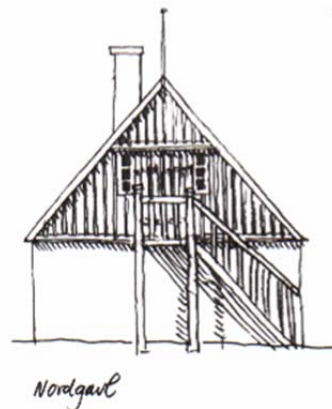
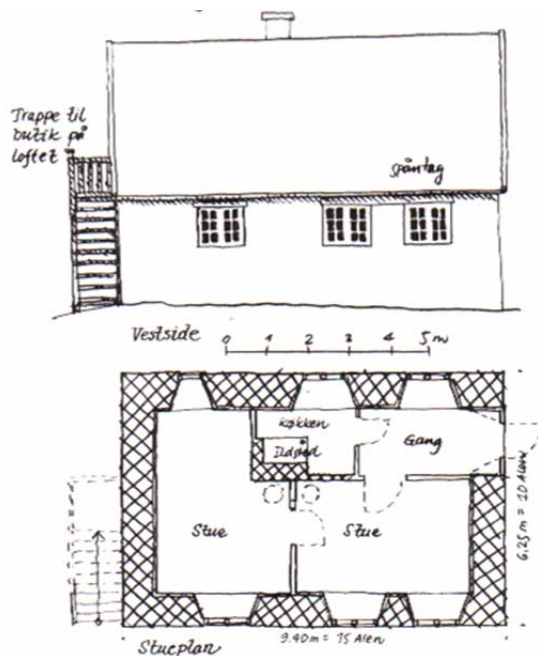
Rekonstruktion af grønlandsk 'tørvehus' opført i 1990-erne ved Sisimiut museum som led i formidlingen af fortiden til skolebørn og turister.

Stenhuse

De traditionelle grønlandske stenhuse er på flere måder beslægtede med tørvemurshusene. Det gælder ikke mindst de nordgrønlandske stenhuse, der faktisk er et forbedret "dansk-grønlandsk" hus, hvor tørvemuren er erstattet af en ren stenmur.

Stenbygninger med "tørvefugning" og fladt tag, som vi bl.a. kender fra beskrivelser og tegninger fra slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800 tallet, og som blev anvendt af Handelen til værksteder, bryghuse, spækhuse m.v. har vi ingen spor efter mere. Men de har sikkert været meget lig det nuværende nordgrønlandske stenus.

I 1830-erne opstod der en ny lokal stenbygningsteknik i Sydgrønland med regulært opmurede stenvægge i den såkaldte "kassemursteknik". Det rejste tag var elegant forankret til stenvurene med murankre af træ. Disse dygtigt opførte stenbygninger anvendtes mest til værksteder og pakhuse, men også i stor udstrækning til beboelse og kirker.

Tidligere udliggerbolig af sten i Narssaq opført i 1830. Et typisk eksempel på den sydgrønlandske 'kassemurs-konstruktion' fra 1830 til ca. 1900. Rekonstruktion 1830. Tegning: Søren Vadstrup

Fra slutningen af 1920-erne tog man en ny og mere avanceret stenbygningsteknik i brug, hvor man anvendte tilhugne granitsten. Også denne gang var det i Sydgrønland man startede med at opføre et fåreslagteri i Julianehåb (1928-29). I løbet af de næste 10 år opførtes - ligeledes i Julianehåb - 3 store og et mindre stenus. Desuden kan nævnes kirken i Ummannaq der blev opført i 1934-35, og er i dag Grønlands største stenbygning. Det var professionelle, bornholmske stenhuggere, der blev udsendt til at opføre disse stenbygninger.

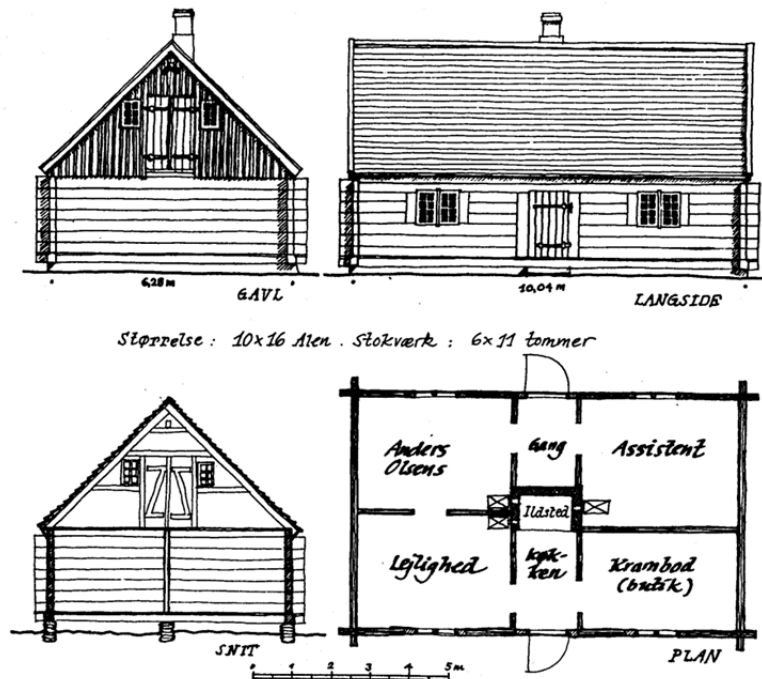
Desværre har man med de grønlandske fredningsmyndigheders tilladelse revet to af de fineste stenbygninger ned, nemlig de 2 stenpakhuse i Qaqortoq, og dermed både skamferet denne kønne by og yderligere forarmet den grønlandske bygningskultur. Der er dog planer om at genopføre dem i samme skikkelse, men på andre steder i byen.

I det hele taget har vor tid været hård ved Grønlands stenus, idet der siden 1950 er revet ca. 76 huse ned af de omkring 120 "offentlige" stenbygninger, som blev opført i perioden 1830-1940. Hertil kommer et utal private beboelseshuse af sten, som vi endnu ikke har total oversigt over. Der er derfor i høj grad grund til at råbe "vagt i gevær", hvis vi overhovedet skal have mere end en håndfuld af denne meget specielle hustype bevaret for eftertiden.

Stokværkshuse

Da "Bergenskompagniet" i 1730-erne begyndte at oprette bebyggede handelssteder i Grønland var det naturligt at benytte det hjemlige norske "laftehus", som beboelseshus for Handelens folk. Denne hustype havde ikke mindst den store fordel, at det kunne skilles fuldstændigt ad - for at blive sejlet til sit bestemmelsested i Grønland - hvor det kunne genrejses på kort tid.

Husets vægge består - kort fortalt - af massive, tilhugne tømmerstokke, som lægges vandret oven på hinanden. Væggene blev derved tætte og velisolerede. Typen kaldtes derfor i Grønland for "stokværk".

Julianehaabs første bestyrerbolig opført i 1775 til byens grundlægger, købmand Anders Olsen. Huset blev i 1797 flyttet til det nyoprettede 'Anlæg' Nanortalik på Sigssarigssoq, syd for Julianehåb. I 1830-32 blev det igen flyttet til det nuværende Nanortalik. Her blev det revet ned i 1895

Fra midten af 1750-erne blev stokværkshusene bygget i København af pommersk fyr, i en speciel dansk konstruktion. Bl.a. blev tømmerstokkene fremstillet ved at gennemsave en svær fyrrestamme og derefter hugget firkantet med en speciel bredøkse, en "bredbil". Tømmerets dimensioner var 16 x 29 cm.

De to inspektørboliger i Nuuk/Godthåb og Qeqertarsuaq/Godhavn var de største og finest udstyrede stokværkshuse i Grønland, tegnet og bygget af hofbygmester Andreas Kirkerup i 1782. Desværre blev disse pragtbygninger begge nedrevet i begyndelsen af 1830-erne og erstattet med 2 nye inspektørboliger ligeledes opført i stokværk. Mens materialet fra inspektørboligen i Qeqertarsuaq/Godhavn i 1855 blev genanvendt til den nye inspektørbolig blev materialet fra inspektørboligen i Nuuk genanvendt ved opførelsen af assistentboligen "Qivittoq-huset" (B-32) i 1833.

Bestyrerboligen i Qaqortoq, som stadig findes, er bygget små 20 år senere - i 1804 - af tømmermester Andreas Hallander og har mange fællestræk med de to oprindelige inspektørboliger, men er stærkt ombygget.

Der blev i alt opført ca 50 stokværkshuse i Grønland i årene 1734- 1847. Da pommersk fyr er et overordentligt holdbart materiale, men også meget kostbart - ikke mindst i Grønland, har man gennem tiden passet ganske godt på disse huse - eller måske snarere materialene. Der er faktisk kun forsvundet 5-6 stokværkshuse, fortrinsvis på grund af brand. Af de ca 44 huse, der endnu findes i landet, er der dog kun et fåtal, nemlig kun ca 14, der befinder sig på deres "oprindelige" plads. De øvrige er flyttet rundt en eller flere gange. 13 af dem er genopført på det nye sted i samme skikkelse som tidligere, mens 16 stokværkshuse er genopført i en totalt ændret udgave. Her har man stort set kun genanvendt materialerne, de gode pommerske fyrrestokke.

Som eksempel på en sådan "omtumlet" tilværelse kan nævnes et tidligere beboelseshus af stokværk, der i dag befinder sig i Niaqornat ved Uummannaq. Dette stokværkshus blev oprindeligt opført ved kolonien Uummannaq i 1777 som "Hvalfangerhus". Allerede i 1791 blev det imidlertid flyttet til Uummannatsiaq, hvorfra det igen blev flyttet til Niaqornat i 1823 som bestyrerbolig, senere butik, nuværende lagerbygning. Dette lille, fine stokværkshus er ikke engang fredet og risikerer en nedrivning en dag af uvidende mennesker.

Det sidste af de såkaldte "tilhugne" stokværkshuse er præsteboligen i Qaqortoq fra 1872, en pendant til præsteboligen i Upernavik fra 1866.

Grønlands ældste stokværkshus, den gamle butik i Qasigiannguut/Christianshåb, opført i 1734 af købmand Matthias Fersleff, Købmand Jens Hiort og missionær Poul Egede samt det skibsmandskab på 12 mand, der kom sejlene over Atlanten med huset. Vi ved fra Poul Egedes dagbog, at det tog 10 dage at bygge huset, nemlig fra den 15. juni 1734 til indvielsen den 25. juni 1734. Dette kunne lade sig gøre fordi huset var fremstillet og nummereret i Norge - som eet stort samlesæt inden sejlturen til Grønland.

Stokværkshusene blev ofte "seriefremstillet". Eksempelvis eksisterer originaltegningen til et stokværkshus 19 x 14 alen, der blev fremsillet i 1777 i mindst 12 eksemplarer og placeret forskellige steder i Grønland, fortrinsvis ved en række nye "Hvalfangstanlæg" i Diskobugten i årene 1777-83. Der findes endnu 3 af disse "Hvalfangerhuse" i Qeqertarsuaq, i Ilulissat og i Ilimanaq/Claushavn. De er tegnet og bygget af den københavnske tømrermester J.C. Suhr. "Hvalfangerkommandørboligen" i Aasiaat er ligeledes af denne type men kun halvt så stort, 10 x 11 alen. og tilsvarende det før omtalte stokværkshus i Niaqornat i Uummannaq distrikt.

De solide og relativt velisolerede stokværkshuse blev som nævnt anvendt fortrinsvis til beboelse for Handelens eller Missionens folk. Der er dog også to kirker af stokværk i Grønland. Nemlig "Zionkirken" i Ilulissat opført 1779-1783 og som stadig er i brug samt den "Blå Kirke" i Sisimiut fra 1773 som ikke længere anvendes som kirke.

De sidste 5 af de stokværkshuse, der blev udsendt fra Danmark i 1846 og 1847, var i to etager. Det var veritable "højhuse" i forhold til alle øvrige bygninger i Grønland. To af dem - de største - blev opført i Nuuk og Ilulissat, som de første seminarier, hvor vi idag kender dem som henholdsvis bispeboligen i Nuuk og Museet i Ilulissat, tidligere præstebolig. De tre øvrige blev opført i henholdsvis Manitsaq, Sisimiut og Qeqertarsuatsiaat/Fiskenæsset. Sidstnævnte eksisterer ikke mere.

Efter 1847 ophørte man med at fremstille flere stokværkshuse, men fortsatte - som nævnt - gennem 25 år med at genanvende materialerne lokalt til nye huse.

Bindingsværkshuse

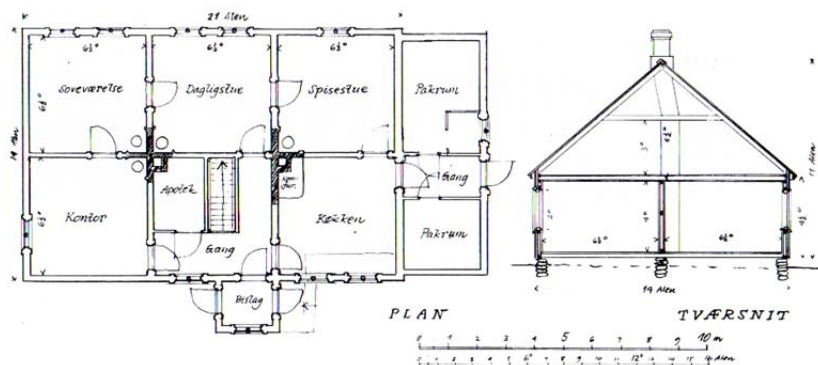
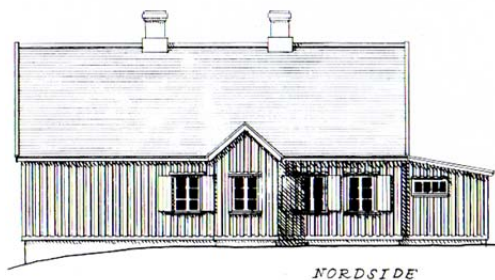
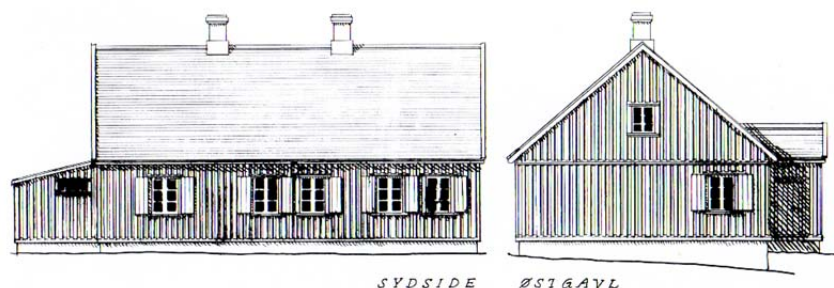
I 1880-erne indførte man en ny bygningstype til beboelseshuse til afløsning og supplerung af stokværkshusene: Det bræddebeklædte bindingsværkshus - med et tredobbelt lag brædder i konstruktionen. Med få ændringer har denne bygningstype stort set holdt sig til idag.

På dette tidspunkt havde man imidlertid benyttet bindingsværkshuse i Grønland i over 100 år, men fortrinsvis til pakhuse, værksteder, proviantboder (butikker) samt enkelte kirker.

Et grønlandsk bindingsværkshus er konstrueret af kraftigt firkantet tømmer, der er opsat i et slags selvbærende "skellet" og udvendigt beklædt med lodrette brædder. I Europa kendes denne hustype fra de ældste tider, blot med den forskel, at "tavlene" mellem bindingsværkstømmeret her er fyldt ud med lerklining, udbrændte lersten eller brændte mursten. I Grønland findes der 5-6 bindingsværkshuse med udmurede tavl, men ellers foretrak man i langt de fleste tilfælde blot at slå brædder udenpå bindingsværket.

Der findes kun et eneste tilbage af 1700-tallets mange bindingsværkshuse, nemlig det "sorte pakhuis" i Ilulissat, som nu anvendes af museet.

Fra 1800-tallet og 1900 tallet har vi dog bevaret ret mange pakhuse, værksteder, kirker, butikker, beboelseshuse og sygehuse af bindingsværk.

Lægebolig i Julianehaab, opført 1886, tegnet af C. F. Kyhn, 19x21 alen. Rekonstruktion af udsende i 1886. Mål 1:200.

1832 – 1906

Blandt de mest markante bindingsværkshuse i Grønland skal nævnes "Frelserens Kirke" i Qaqortoq fra 1832, distriktslægeboligen i Qaqortoq fra 1886 (se tegning), som er magen til den tidligere missionærbolig i Ammassalik og tidligere præstebolig i Uummanaq. Seminariet i Nuuk fra 1906. Arktisk Station i Qeqertarsuaq fra 1906,

P.A.Cortzen 1907-1910

6 sygehuse og lægeboliger tegnet og bygget af P.A.Cortzen og opført i 1907 i henholdsvis Qaqortoq, Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut og Uummanaq. Seminariets gymnastiksal fra 1908,

Helge Bojsen-Møller 1908-1940

Kirkerne i Paamiut fra 1908, i Nanortalik fra 1916 og i Qeqertarsuaq fra 1914. Lægeboligen i Upernavik fra 1915

Pavia Høegh 1930-erne

Forsamlingshus i Qaqortoq fra 1936.

Tegning: Søren Vadstrup

Fra bogen: Julianes-Haab. Qaqortoqs bebyggelseshistorie 1775-1950

Litteratur

Amdrup, Bobé, Jensen og Steensby (red.):

GRØNLAND i tohundredeåret for Hans Egedes Landing. Bind I og II
(Meddelelser om Grønland, bind LX og LXI, København 1921)

Langberg, Harald (red.):

Hvem byggede hvad. Gamle og nye bygninger i Danmark. Bind 2. Øerne.
Politikens forlag 1969.

Haarløv, Jacobsen, Meldgaard og Petersen (1980) (red.):

Holsteinsborg. Sisimiut kommune. Natur- og kulturforhold.
Ministeriet for Grønland 1980.

Heri: Vadstrup, Søren: Bevaringsværdige bygninger og bydele. (side 66-69 + appendix XIII-XVI)

Vadstrup, Søren: "Det syd- og vestgrønlandske stenbyggeri i årene 1830-1940".

I: *TUSAAT/Forskning i Grønland*, nr. 2, 1987. (s. 14-22, grl. overs. s. 23-27)

Vadstrup, Søren: "Nedrivningstruede ældre stenbygninger i Sydgrønland".

I: *TUSAAT/Forskning i Grønland*, nr. 1, 1988. (s. 28-32, grl. ovs. s. 33-38)

Vadstrup, Søren: "Bevar Stenpakhuse i Qaqortoq"

SERMITSIAQ, Nuuk (Grønland) marts 1993.

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Julianes-Haab. Qaqortoqs bebyggelsehistorie 1775-1950".

Atuakkiorfik, Nuuk 1993. ISBN 87-558-0967-7

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Julianes-Haab. Qaqortumi illuliat oqaluttuassartaat 1775-

1950". Atuakkiorfik, Nuuk 1993. ISBN 87-558-0968-5

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Bevar Grønlands bygningskultur og bygningshistorie".

I: Tidsskriftet "*GRØNLAND*" nr. 6, 1994. November 1994. (s. 177-194)

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Grønlands Bygningshistorie - en del af vores kultur

Historie". "Kalaallit nunaanni illuliortarnerup oqaluttuassartaa - kulturikkut oqaluttuassartatta ilaa"
KISAQ, Umiarsuarmi ilaasunut quppersagaq, nr. 3, 1995 (side 6-16)

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Grønlands Bygningshistorie - træhuse"

"Kalaallit nunaanni illuliortarnerup oqaluttuassartaa - illut qisuit" *KISAQ*, Umiarsuarmi ilaasunut
quppersagaq, nr. 4, 1995 (side 21-26)

Vadstrup, Søren og Helge Schultz-Lorentzen: "Nanortaliks bebyggelsehistorie i korte træk"

Tidsskriftet *GRØNLAND*, nr. 8, December 1997

Vadstrup, Søren: *Stonehouses in Greenland*

Vernacular Architecture, MONUMENTS AND SITES V, ICOMOS 2002 (side 26-36)

Vadstrup, Søren og Inge Bisgaard: 'Rejsen til landet på den anden side – Tunup Avannaarsuanut angalaneq'

Tidsskriftet *GRØNLAND* nr. 1, marts 2013. Det grønlandske Selskab, København.